

כאמ"ר קרן לא עם נורמן... (מאמר מובנה ונבחר)

מראי מקומות לעיון בדף היומי

בית מדרש גבוה לתורה
כולל הדף היומי
קרית ספר ת"ו
מיסודה של עמותת "משולי ערימת"
רחוב שאגת אריה 25/17
קרית ספר 71919 מודיעין עלית
ארץ ישראל

גליון מספר 453

הוצגה ע"י בנם הנח"צ הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לומדיו

לע"פ הר"ר צבי בתר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ז"ל

בס"ד, כב' בסיון התשע"ב. מסכת נדה דף כב – דף ל

דף כב ע"ב

(א) גמ', מאי טעמא דרבי מאיר הואיל ונאמרה בו יצירה כאדם. ולכאורה צריך ביאור, מה בכך דנאמרה בו יצירה, סוף סוף היה אינה אדם. ויש לומר, דלענין טומאת לידה לא בעינן שהולד יהיה אדם, אלא דבעינן לידה, ולהא סגי דנאמרה בו יצירה כאדם].

(ב) גמ', שם. עיין באות הקודמת. והחזון איש (סימן קי סק"ב) ביאר בדעת רבי מאיר, דאף דאינו ראוי לחיות חיות של קיימא (ולא סגי להחשב ולד אי אינו ראוי בלא שראוי לחיות), אית ליה לרבי מאיר דכיון דבמינו ראוי להתקיים, סגי להחשב ולד. וכן מבואר לכאורה לקמן (כג). דאמרין, "לא אמרה רבי מאיר אלא הואיל ובמינו מתקיים".

(ג) גמ', שם. עיין באות הקודמת. ועיין בחזון איש (שם) שדן בדעת רבנן דמטהרי לאמו, אי סברי דלא חשיב אדם, או דאף דחשיב אדם אינו מטמא, כיון דאינו ראוי לחיות של קיימא, עיין שם.

(ד) גמ', שם. הקשה הערוך לנר, אי ילפינן גזרה שוה ד"יצירה יצירה", נילף נמי דחשיב אדם לענין טומאת אהל. דהא לקמן (כג). משמע דאף לענין דיני עריות חשיב כאדם, אלא דלא משכחת לה, כיון דאינו חי. ותירץ, דלא ילפינן גזרה שוה ד"יצירה יצירה", אלא לענין מידי דתלי ביצירה, דטומאת לידה תלי ביצירה, וכן עריות אפשר דתלי ביצירה כיון דנוצרו מאב אחד ואם אחת.

דף כג ע"א

(א) גמ', ולהכי אפניה רחמנא לבהמה משני צדדין כי היכי דלא נגמר מן מופנה צד אחד. פירש רש"י ד"ה להכי, דאתיא כרבנן, דלרבי ישמעאל דלמדין ואין משיבין קשה אמאי לא נילף בין אדם בין תנין. אמנם בתוס' לעיל (כב): ד"ה ז, מבואר דאף לרבי ישמעאל אתי שפיר, דלא נאמרה גזרה שוה אלא על חדא מינייהו, ולהכי שבקינן תנין דהוי מופנה מצד אחד, וילפינן אדם דמופנה מב' צדדים. ועיין בערוך לנר ובאות הבאה.

(ב) תוס' ד"ה וילפינן, תימה ולשתוק מהפנאה דאדם דהשתא תנין לא מופנה כלל ובהמה מופנה בצד אחד ואין משיבין. כתב המהר"ם, דקושיתם אינה

אלא אליבא דרבי ישמעאל, דסבר דמופנה מצד אחד למדין ואין משיבין, דאילו לרבנן דלמדין ומשיבין, לא מצי לשתוק מהפנאה דאדם, דאם כן הוי מופנה מצד אחד דלמדין ומשיבין, ואיכא למפרך מה לאדם שכן מטמא מחיים (וכדאמרין לקמן). וכתב, דלדברי רש"י ד"ה להכי (הובא באות הקודמת) דדברי רב יהודה אמר שמואל אזלי כדעת רבנן, לא קשיא קושית התוס'.

(ג) גמ', מה לאדם שכן מטמא מחיים. הקשה בחדושי הר"ן, כיון דילפינן מגזירה שוה ד"יצירה יצירה" לרבות בהמה ועוף, נימא בהמה תוכיח. ועוד, דנילף מ"ויצר" דבהמה, דהא בכל התורה למדין למד מן הלמד (חוץ מקדשים). ותירץ, דאיכא למפרך מה לשניהן שכן מטמאין במגע ובמשא, תאמר בדגים דאף שמקבלין טומאה, טומאת עצמן אין להן.

(ד) גמ', אלא מעתה המפלת דמות הר תהא אמו טמאה לידה. הקשה הערוך לנר, הא לא נאמרו דיני טומאת יולדת אלא בלידת זכר ונקבה, ובהר דליכא זכר ונקבה, מהיכי תיתי לטמא. ותירץ, דאף במידי דלאו בעלי חיים מצינו לשון זכר ונקבה, דבהר כתיב הר הגדול, וברוח מצינו לשון זכר ונקבה דכתיב רוח גדולה וחוק. ונלכאורה צריך עיון, דאף דקרי ליה בלשון זכר או נקבה, מכל מקום אינו זכר ממש ונקבה ממש. ולולי דבריו לכאורה יש לומר, דמהא דילפינן לקמן (מ). דאף בילדה טומטום ואנדרוגינוס טמאה ומתיא קרבן, מוכח דלא בעי זכר ונקבה. וצריך עיון. (א.ק.).

(ה) גמ', שם. עיין ירושלמי (פ"ג ה"ב) דמשני, דשאני הר דלא נאמרה בו יצירה בתחילת בריאתו. וביאר המהר"ץ חיות דבתחילת הבריאה לא היו הרים בעולם, ונוצרו רק לאחר מיכן, ועיין בדבריו שהאר"ך.

(ו) גמ', אין דנין דברי תורה מדברי קבלה. כתב הערוך לנר, דדברי קבלה מדברי קבלה ילפינן, דהא לעיל (יט): יליף רבי מאיר גופיה גזירה שוה לדברי קבלה מדברי קבלה.

(ז) גמ', אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן היינו טעמא דרבי מאיר הואיל ועיניהם דומות כשל אדם. ביאר החתם סופר, דאף לרבה בר בר חנה יליף רבי מאיר גזירה שוה ד"יצירה יצירה". והנך אמוראי אתו לפרושי בהך גזירה שוה, אמאי מרבי לבהמה וחיה טפי משאר בעלי חיים, וכתב, דלפי זה צריך

מאשה, אף דצורתו כבהמה לאו בהמה הוא אלא אדם. ועיין שם עוד.

דף כג ע"ב

טז) גמ', ואי סלקא דעתך דחיי הבא אחריו בכור לנחלה מי הוי. תמה הרש"ש, הא כיון דאיירי בנפל, אף במפלת דמות אדם הבא אחריו בכור לנחלה, וכדתנן בבכורות (מו.).

יז) גמ', אדם במעי בהמה מאי. עיין תוס' ד"ה ומצא דמבואר דלתירוצם הראשון, לרבנן פשיטא דאסור באכילה ואינו נותר בשחיטת אמו, וכן כתב התוס' הרא"ש, דלרבנן פשיטא דאינו נותר, דכי היכי דבהמה במעי אשה הוי בהמה הכי נמי אדם במעי בהמה הוי אדם. ובתירוץ הב' כתבו התוס', דלרבנן פשיטא דשרי דרק לענין ולד לא חשיב עד שיהא צורת אדם. ועיין במנחת חינוך (מצוה קנד אות ח) שנסתפק בבהמה שילדה דמות עוף, אי אית ליה דין נבלת בהמה או נבלת עוף, ולכאורה תלי בב' תירוצי התוס', דלתירוץ א', אליבא דרבנן לא אויל בתר אמו כלל, ולתירוץ הב', לשאר מילי (מלבד טומאת לידה) אף לרבנן אויל בתר אימיה.

יח) גמ', נהי דפרסות ליכא פרסה מיהא איכא. כתבו התוס' בחולין (טט.) ד"ה תלתא לא אמרינן, דהשוחט בהמה ומצא בה בהמה שאין לה רגלים או שרגליה כרגלי יונה שריא בשחיטת אמה, ולא קאסר רבי יוחנן אלא מצא בה דמות יונה דליכא במינו פרסות, ובחדושי הרשב"א (שם) הקשה על דבריהם, דבסוגיין תלי לה בפרסות, ולדבריהם הוה לה לגמ' למימר בעינא בהמה וליכא. וכתב, דיש לדחוק וליישב, דכיון דבתורה כתיבי פרסות לגבי בהמה נקט לשון פרסות אף דלא תלוי אלא בבהמה. ועיין עוד בתורת הבית (בית ב שער ה) ור"ן חולין (כד: בדפי הרי"ף).

יט) גמ', הכל מודים גופו תיש ופניו אדם אדם גופו אדם ופניו תיש ולא כלום. פירש רש"י ד"ה גופו, דבתר צורת פנים אולינן. ועיין בירושלמי (פ"ג ה"ב, והובא בתוס' הרא"ש לעיל עמוד א) דמבואר נמי דבתר צורת פנים אולינן (לכל מילי), דקאמר כולו אדם ופניו בהמה עומד וקורא בתורה אומר לו בא לשחטך, כולו בהמה ופניו אדם עומד וחורש בשדה אומר לו בא חלוץ בא יבם.

כ) גמ', לא נחלקו אלא שפניו אדם ונברא בעין אחת כבהמה. עיין תוס' ד"ה שרבי מאיר שכתבו, דלא פליג אהא דקאמרי לעיל דטעמיה דרבי מאיר משום יצירה. אמנם בחדושי הרמב"ן והרשב"א כתבו בדעת רש"י, דפליג, וסבירא ליה דרב ירמיה לית ליה כאמוראי דלעיל בדעת רבי מאיר, אלא דרבי מאיר מיירי בפניו אדם ונברא בעין אחת כבהמה. ועיין בתוס' רי"ד שגרס הכא רבי (ולא רבי מאיר) ולפי זה לא שייכא הך פלוגתא לפלוגתא דלעיל.

כא) גמ', עד שיהו כולם כאחד. כתב רש"י ד"ה עד, ואאוזן לא קפיד. ועיין רמב"ם (פ"י מאיסורי ביאה ה"ט) שכתב, דלא חיישינן אפה ואזנים ואף, ואף אי הוו כשל בהמה, הרי זה ולד.

כב) רש"י ד"ה מן הצד, שעינו בצדו וירכו בצידו כשאר בני אדם. כתב הערוך לנר, דמשמע דרש"י ביאר דטעמא דמן הצד אמו טמאה לידה ובאמצע אמו טהורה, כיון דמן הצד הוא כדרך בני אדם, מה שאין כן באמצע. והביא,

לומר, דהא דמקשי "אלא מעתה המפלת דמות נחש", אף דבנחש לא כתיב יצירה, לא מקשי דתהא אמו טמאה לידה, אלא דמוכח דלא תלי בהא דעיניו דומות כשל אדם.

כג) גמ', אלא מעתה המפלת דמות נחש תהא אמו טמאה לידה. עיין מה שיתבאר להלן (כד:) אות יט.

ט) גמ', הא באוכמא הא בציריא. עיין בירושלמי (פ"ג ה"ב) דאיתא לחלק עוד בין עיני אדם לעיני בהמה.

י) גמ', למימרא דחיי. פירש רש"י ד"ה למימרא, הא אחותה לא מיתסרא אלא בחייה. והקשה בחדושי הרמב"ן, הא נפקא מינה לענין אמה ואם אמה, דחמותו אף לאחר מיתה אסורה מן התורה. ועוד, דנפקא מינה נמי לענין אחותה ב' או ג' ימים (עד שתמות). הלכך כתב דהכי פירושא, דכיון דלא חיי, לא תפסי קידושין כלל, דהוי נפל וכאבן לכל דבריו. וכן ביאר בספר הישר לרבינו תם (סימן כ) ועיין בחדושי החתם סופר. [ועיין באות הבאה].

יא) גמ', שם. עיין באות הקודמת שהובאו דברי רמב"ן ורבינו תם דסברי דלא תפסי קידושין בנפל. ועיין רמ"א (אבן העזר סימן לו ס"א) שהביא כן בשם יש אומרים. וכתב החלקת מחוקק (שם סק"ב), דלפי זה צריך לומר, דהא דאיתא בירושלמי דבת יום אחד מתקדשת, היינו בידוע שכלו חדשה, אי נמי דלאחר ל' איגלאי מילתא למפרע דהוו קידושין. ובבית שמואל (שם) הביא דברי תוס' (בסוגיין) ד"ה לאיתסורי דמשמע דסבירא להו, דכל שאינו יכול לחיות, אף שחי לפי שעה, לא הוי ולד ולא תפסי ביה קידושין. ובדעת רש"י (הובא באות הקודמת) כתב, דאפשר דסבירא ליה דאינו חי כלל.

יב) תוס' ד"ה לאיתסורי, לענין גופה לא בעי וכו' או אם חייב ההורגה דפשיטא ליה דאינה חיה וכו' ולא שנה שלא תהא טרפה. בפשוטו כוונתם, דכיון דלא חיה י"ב חדש, אם כן חשיבא טרפה, ומבואר לכאורה, דשם טרפה הוי אף בלא י"ח טרפות, וסגי בהא דאינו יכול לחיות י"ב חדש. אמנם הערוך לנר נקט, דכוונתם דחיישינן לספק טרפה ממש, ונהי דבכל אדם לא חיישינן לספק טרפה, היינו משום דאולינן בתר רוב בני אדם, מה שאין כן הכא דאינו אדם וליכא רובא למישדיה בתריה.

יג) גמ', עד כאן הביאו רבי ירמיה לרבי זירא לידי גיחוך ולא גחין. פירש רש"י ד"ה לידי גיחוך, דרבי זירא לא שחק דאסור לאדם שימלא פיו שחוק ורבי זירא מחמיר טפי. וביאר הערוך לנר, דרבי ירמיה סבירא ליה דלדברי תורה שרי.

יד) גמ', לא אמרה רבי מאיר אלא הואיל ובמינו מתקיים. הקשה בחדושי הרמב"ן, הא טעמיה דרבי מאיר אינו משום הא, אלא או משום גזירה שוה ד"יצירה יצירה" או מפני שעניהם דומות כשל אדם. וכתב, דהכי קאמר, דלא קאמר רבי מאיר שהוא ולד, דהיינו שהוא חי, אלא דחשיב ולד לענין טומאה, דבמינו מתקיים, וכנפל, דאף דאינו מתקיים חשיב ולד מזהאי טעמא. ועיין בחדושי הרשב"א. ומה שהובא לעיל (כב:) מדברי החזון איש (סימן קי סק"ב).

טו) תוס' ד"ה לאיתסורי, בתוה"ד, ומיהו הוה מצי למבעי אי הרובעה חייב סקילה כדין הבא על הבהמה. כתב החזון איש (סימן קי, סק"ד), דאפשר דאף אם תמצוי לומר דבהמה שנבראה על ידי ספר יצירה הרובעה חייב, דדין התורה לא נאמר על המין אלא על דמות בהמה, מכל מקום הכא דנולד

הדרגת היוזמי

מסכת נדה דף כג – דף כד

כג בסיון – כד בסיון התשע"ב

בגוונא דנחסר עם הקרום, הוא הדין הכא דלא חשיב אטום אלא אם כן הוי בהדי קרום. ועיין באות הבאה.

(ה) גמ', **שם**. כתב החזון איש (סימן קי סק"ג), דאף דחסרון עצם הגולגולת לא הוי אלא טרפה, הכא לכולי עלמא אין אמו טמאה לידה, כיון דקים להו דבהאי גוונא אינו ראוי לבא לכלל חיות של קיימא, וכתב, דלפי זה הא דקאמר כדי שינטל מן החי וימות, לא הוי אלא לסימנא בעלמא.

(ו) גמ', **המפלת כמין אפקתא דדיקלא**. פירש רש"י ד"ה כמין, דהיו ידיו ורגליו על כתפיו ומלמטה הוא בלא צורה. ועיין **כסף משנה** (פ"י מאיסורי ביאה ה"י) שביאר בדעת הרמב"ם (שם), דכמין אפקתא דדיקלא היינו, שהפילה בריית ראש שאינו חתוך.

(ז) גמ', **המפלת מי שפניו מוסמסין וכו' מי שפניו טוחות**. כתב החזון איש (סימן קי סקט"ו), דפלוגתייהו, אי ולד כי האי ראוי לבריית נשמה אי לאו. וכן משמע בתורת הבית (בית ז שער ו) שכתב דקיימא לן כרבי יוחנן דפניו טוחות אין ראוי לבריית נשמה, ומשמע דבהא גופא פליגי.

(ח) גמ', **המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה**. פירש רש"י לעיל (יח.) ד"ה יד חתוכה, מחותכת בצורתה בחיתוך אצבעות. ועיין מה שיתבאר לקמן (כח.) אות א.

(ט) תוס' ד"ה ליתני, ואם תאמר והא איכא טובא דלא תני כגון פניו תייש וכו'. כתב החזון איש (שם), דיש ליישב בפשיטות, דפניו תייש ואפקותא דדיקלא דהוי שינוי בברייתו דנשתנה לבריית אחרת, לא חיישינן אבל לגוף אטום ופניו טוחות שפיר יש לחוש כיון דאינו אלא קלקול בצורתו.

(י) גמ', **כי פליגי בפניו טוחות**. פירש רש"י ד"ה כי פליגי, דהיינו שאין צורה ניכרת בהן לגמרי. ולכאורה צריך עיון, דאי אין צורה ניכרת בהן, הוי כגוף אטום, ומאי טעמא דמאן דמטמא. ויש ליישב דעדיין ניכר צורת האדם באבריו, מה שאין כן בגוף אטום].

(יא) גמ', **המפלת בריה שיש לה שני גבין וכו'**. כתב רש"י ד"ה **בהמה**, אם נשחטה אמו ונמצא במעיה וכל שכן יצא לאויר העולם דנפל הוא ונבלה. וברמב"ם (פ"א ממאכלות אסורות ה"ו) כתב, דאסורה הנולדת משום השסועה, והקשה **הערוך לנר**, דתיפוק ליה דהויא נבלה, ואין לומר דכיון דחייל עליה שם שסועה תו לא אתי איסור נבלה וחייל, דאם כן מנא ליה לרב דאסורה במעי אמה משום השסועה, דלמא איצטרריך קרא ד"השסועה" ללאחר יציאתה, דאסורה משום השסועה ולא משום נבלה, וצריך עיון. ועיין עוד בטור (יו"ד סימן יג) שכתב, **המפלת בריה שיש לה שני גבין ושני שדראות אסורה**, והקשו **הב"ח והבית יוסף** (שם), דתיפוק ליה דאסירא משום נבלה, וכתב **הבית יוסף** דיש לגרוס **מצא בה בריה וכו'**, דבהאי גוונא איצטרריך דלא תיתי להתירה משום שחיטת אמה.

(יב) גמ', **אמר רב באשה אינו ולד בהמה אסור באכילה ושמואל אמר באשה ולד בהמה מותר באכילה**. עיין ברש"י ד"ה **בהמה וד"ה רבי חנינא**, דנקט, דבהמה לכולי עלמא אינו ולד, ונחלקו במעי אמו, ובאשה נחלקו אי הוי ולד או לא. ועיין חזון איש (סימן קי סקט"ז) שנתקשה, דבסוגיין משמע דתליין זה בזה. וביאר, דבאשה נמי לכולי עלמא אינו חי, אלא שמואל סבירא ליה דכיון דבהמה מצינו דבהמה כהאי גוונא חיה, שפיר שייך לטמא באדם, דחשיב

דבתורת הבית (בית ז שער ו) כתב בשם רש"י איפכא, דמן הצד טהורה ומן הצדדין טמאה. וצריך עיון.

(כג) גמ', **אמר רבא ושטו נקוב אמו טמאה ושטו אטום אמו טהורה**. מפירש רש"י ד"ה ושטו נקוב, ולקמן כד. ד"ה **עד הארכובה**, משמע דכיון דהויא טרפה אין אמו טמאה לידה. [וכן מבואר בדברי התוס' ד"ה **אמר רבא**] ובחדושי הרמב"ן הקשה דלפירוש רש"י יהיו דברי רבא שלא כהלכה, ועוד, וכי מפני שאין טרפה חיה י"ב חדש נטהר אמו, הרי אפילו נפל שהוא כאבן ואינו יכול לחיות, או שיצא מת ומחותך ואפילו הולד שנימוק בשליא אמו טמאה, וקל וחומר זה שיצא נקוב הושט וכלו לו חדשיו, דשמא עכשיו נקב. לפיכך כתב, שכל שנולד בטריפות ודאי אמו טמאה אפילו היה טרפותו בתחלת ברייתו, שהרי ראוי לחיות י"ב חדש, והא דאמר רבא "ושטו נקוב טמאה" לדברי הכל קאמר ולא אתא אלא לאשמעינן דבגוונא שנולד ושטו אטום אמו טהורה, דאינו בכלל אדם הואיל ונברא באופן שאי אפשר לחיות. וכן כתבו בחדושי הרשב"א והר"ן ועיין לקמן כד. אות א.

דף כד ע"א

(א) גמ', **איכא בינייהו טרפה חיה**. עיין בעמוד הקודם אות כג דברי הרמב"ן, והוסיף לבאר, דהא דאמרינן דקא מפלגי "בטרפה חיה" היינו דאזלי אלשון הברייתא שאמרה "וכמה כדי שינטל מן החי וימות", דקסבר האי תנא שכל שנברא אטום עד מקום שאלו ינטל מן החי ימות אינו בכלל ולד, ולא דאיירינן בגוונא דלהווי טרפה, אלא דנחלקו אמוראי בכמה חשיב דאילו ינטל מן החי ימות.

(ב) גמ', **שם**. עיין באות הקודמת. ועיין ברמב"ם (פ"י מאיסורי ביאה ה"א) שפסק כרבי יוחנן, דגוף אטום חשיב אי אטום עד מקום טבורו. והקשה הכסף משנה, הא קיימא לן דנטלו רגליה מן הארכובה ולמעלה טרפה, וקיימא לן דטרפה אינה חיה. ואם כן הוה לרמב"ם לפסוק דמן הארכובה הוי אטום. וכתב **הערוך לנר**, דיש לומר דהרמב"ם סבר דמאי דחשיב אטום אינו תלוי במה שאם ינטל מן החי ימות, אלא דמוכיחין לפלוגתא דאמוראי מלשון הברייתא, וכדברי הרמב"ן (הובאו באות הקודמת). ובבית הלוי (ח"ב סוף סימן כב) כתב, דהרמב"ם סבר, דלהלכה קיימא לן דאין טומאת לידה תלויה במה שהוא עתיד לחיות, דרבנן פליגי על רבי, וכדמוכח מההיא דלקמן (עמוד ב), דאמרינן דאם אינו ראוי לחיות ח' ימים אין אמו טמאה לידה, ומוכח דאי ראוי לחיות ח' ימים, אף דאינו ראוי לחיות י"ב חודש, אמו טמאה. עיין שם. ועיין שו"ת חכם צבי (סימן עז) ומאירי. ועיין עוד ב"ח (יו"ד סימן קצד) וכתרי ופלתי (סימן נ סק"ב).

(ג) גמ', **שגולגלתו אטומה**, פירש רש"י ד"ה **אטומה**, חסרה. וכתב הרמב"ן דאינו נראה, אלא אטום כמשמעו, שאין לו חיתוך איברים ואין לו חלל שבהן אלא כמין גולם אטום, ודמיא להא דתניא לקמן בריית גוף שאינו חתוך וכו'. [ועיין לעיל (בעמוד הקודם) גבי ושט, שפירש רש"י דהיינו סתום, ועל כן לכאורה נראה שמה שכתב הרמב"ן שם בשם רש"י היינו רש"י דידן].

(ד) גמ', **המפלת את שגולגלתו אטומה אמו טהורה**. כתב **הערוך לנר**, דלפי מה שכתבו התוס' בחולין (מב: ד"ה דבנחסרה הגולגולת הויא טרפה היינו

חדרף היוזמי

מסכת נדה דף כד - דף כה

כד בסיון - כה בסיון התשע"ב

ולד (נפל), וכעין הא דמצינו לעיל (כג): גופו תיש ופניו אדם, והכא נמי פניו אדם, ובגופו נשתנה לבהמה דכהאי גוונא חשיבא חיות.

יג) גמ', רב אמר בריה בעלמא ליתא וכי אגמריה רחמנא למשה במעי אמה אגמריה. כתב החזון איש (סימן קי סק"ז), דמוכח דאי לאו קרא, הוה שרי לכולי עלמא, ומוכח דהא דעובר ניתר בשחיטת אמו, לא בעי שיהא עובר הראוי להתקיים ולבא לידי חיות של קיימא, ולכאורה לפי זה אף ושטו אטום או בירך אחד, נמי שרי במעי אמו, ומכל מקום בעי שיוכל לבא לידי חיות כל שהוא, ולהכי בפניו אדם או דמות יונה אסור באכילה. ועוד, דאפשר דבעי צורת פנים דבהמה, ולהכי בפניו אדם או דמות יונה אסור באכילה.

דף כד ע"ב

יד) גמ', שאינן ראויין לבריית שמונה. צריך עיון לדעת רש"י לעיל (כג): ד"ה ושטו ותוס' (שם) ד"ה אמר, דולד דאינו ראוי לחיות י"ב חודש אין אמו טמאה. דהכא משמע דסגי בראוי לחיות שמנה ימים שתהא אמו טמאה. ועיין סדרי טהרה (סימן קצב סקט"ו) שכתב, דסוגיא דהכא פליגא אסוגיא דלעיל נוקאי אליבא דגרסינן שאינו ראוי לבריית נשמה, ולכאורה הוא הדין לגירסא דמי שאינו ראוי לבריית שמונה. ועיין עוד בית הלוי (חלק ב סוף סימן כב, והובא לעיל כד. אות ב).

טו) גמ', שם. עיין עוד בית הלוי (שם) שהוכיח, דאף אי נולדו בולד סימני טרפה תוך ח', מחוייב בבריית מילה. וכן כתב התוס' רי"ד בשבת (קלו.). עיין שם.

טז) גמ', וקיימא לן הלכתא כרב באיסורי בין לקולא בין לחומרא. כתב הריטב"א לעיל (עמוד א), דלפי זה אין לך בעל ב' גבין וב' שדראות שמתקיים בעולם. והקשה, דמצא לאחד מהגדולים שהעיד על אשה בעלת ב' גבין וב' שדראות שחייתה ונתקיימה זמן גדול. ותירץ, דקים להו לרבנן מילתא דאינו ראוי לחיות, וההוא מיעוט הוה מיעוטא דמיעוטא ואין חוששין לו. ועיין בהערות שהביא מהריטב"א כתב יד (הובא בפתח עיניים להחיד"א), שכתב מכח ההיא עובדא, דקיימא לן כשמואל.

יז) גמ', סבר למעבד עובדא כשמואל. פירש רש"י ד"ה כוותיה, דהוה לידה יבשתא (ולכך בלא טומאת לידה אינה טמאה). וביאר המהרש"א, דלא כתב רש"י דנפקא מינה לענין שבועיים דיולדת נקבה, כדפירש רש"י לעיל (עמוד א) ד"ה לחומרא, גבי פניו מוסמסין, דהכא דניכר הולד, אין לחוש כהאי גוונא בזכר אלא בנקבה, ולא בעי לאוקמי דוקא ביולדת נקבה.

יח) גמ', חומרא דאתי לידי קולא. עיין בחרושי הרשב"א שהקשה, דמצינו דוכתי דמחמרינן ולא אמרינן דחומרא דאתי לידי קולא הוא. וכדלקמן (כה): דאמרינן לחוש חוששת ימי טהרה לא יהיבין לה. ותירץ, דשאני הכא דקיימא לן כרב בין לקולא בין לחומרא ולא מספקינן אלא דבעי לאחמורי, ולכך אין להחמיר חומרא דאתי לידי קולא. אמנם הקשה, דאף כהאי גוונא מצינו לקמן דוכתי דמחמרינן אף דלא קיימא לן הכי, ולא אמרינן דהוה חומרא דאתי לידי קולא. וצריך עיון. ועיין בערוך לנר.

יט) גמ', בהמה גסה וכו' יולדת לשבעה או אין יולדת לשבעה. הקשה הערוך לנר, מהא דאיתא בשבת (קלו.). רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שלא שהה

ח' ימים בבהמה הוי ספק נפל, ופסקינן כוותיה, ואם כן מאי נפקא מינה אם בהמה יולדת לו' או לא, ממה נפשך, אם לא שהה ח' ימים לעולם אסור משום ספק נפל, ואם שהה, הרי ידענו דאינו נפל. וכתב, דאפשר דנפקא מינה לענין מלקות (דקודם ח' ימים דהוי ספק נפל אין לוקין עליו), אמנם בדברי רש"י ד"ה הרי, משמע דנסתפקו לענין איסור והיתר. וצריך עיון.

כ) גמ', המפלת דמות נחש וכו' אמו טמאה וכו' הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם. וכן פסק הרמב"ם (פ"י מאיסורי ביאה ה"י) דטמאה משום דגלגל עינו עגול כשל אדם. והקשה הראב"ד, דהא קיימא לן דלא סגי במקצת צורת פנים אלא בעי כל פנים כשל אדם וכדאמרינן לעיל (כג): וכדפסק הרמב"ם גופיה (שם ה"ט) ורבי יהושע הוא דקאמר לה ופליג ארבנן. והכסף משנה (שם) כתב ליישב, דמדאמר בגמ' לשון הורד, משמע דהכי קיימא לן, ואתיא אף כרבנן, ונחש שאני משאר בעלי חיים דדומין במקצת לאדם, דשאני נחש דעיניו נראות לגמרי כשל אדם, בין באוכמא בין בציריא. והאור שמח (שם) הוסיף לבאר, דהא דשאני נחש משאר בלי חיים דדומין במקצת לאדם, דתשמישו שוה לאדם, דמשמשינן פנים כנגד פנים כדאיתא בבכורות (ח.). ועיין בדבריו שהאריך.

כא) גמ', הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם. הקשה הערוך לנר, דלכאורה בברייתא זו מבואר דלא כדברי רב יהודה אמר שמואל לעיל (כב): דאמר דטעמא דרבי מאיר משום דיליף "יצירה יצירה". וכתב, דלדברי הרמב"ן שכתב בחרושיו, דרב יהודה אמר שמואל אויל בשיטת רבי יהושע ולא בשיטת רבי מאיר, אתי שפיר. ועיין שם עוד.

כב) גמ' אמר אבוי כמה יין חי שתת אמו וכו' רבא אמר מלא תנן וכו' רב אדא בר אבובא אמר גוונים תנן וכו'. כתב הערוך לנר, דלכאורה נראה דאיכא נפקותא לדינא, דלרב אינה חוששת אלא אם כן מלא, ולרב אדא אינה חוששת אלא אי הוי גוונים, אבל אי הוי גוון אחד חוששת, ולאבוי חוששת בכל גווני. אמנם הביא, דבתורת הבית (בית ז שער ו) כתב, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, עיין שם.

כג) גמ', ניחוש שמא ולד היה ונמוח. הקשה בגליון הגרע"א על הרמב"ם (פ"א מאיסורי ביאה ה"ד), לשיטת התוס' לעיל (יח). ד"ה שליא (בתירוצם השני) דלדעת רבנן לקמן (מ). לא דרשי הא דאפילו לא ילדה אלא כעין שהזריעה טמאה, וסבירא להו דבילדה ולד מחוי טהורה, מאי מקשי הכא דניחוש שטמא היה ונמוח, הא אם נמוח אינו מטמא. ותירץ, דמקשי אליבא דרבי שמעון, עיין שם ועיין באות הבאה.

כד) גמ', שם. הרמב"ם (פ"א מאיסורי ביאה ה"ד) כתב לדינא דמתני' כצורתה, והקשה בגליון הגרע"א, אמאי לא חילק בין גוונים לגוון אחד ובין מלא לחסר. וכתב, דסבירא ליה להרמב"ם, דלא מקשי דלמא ולד היה ונמוח אלא לדעת רבי שמעון (עיין באות הקודמת) אבל לדעת רבנן, בכל גווני אי הוה ולד ונימוח, אין אמו טמאה.

דף כה ע"א

א) גמ', שאלו לפני רבי המפלת שפיר מלא בשר מהו. הקשה החזון איש (סימן קיא סק"א), דבשלמא לאבוי דאמר לעיל (כב): דבמים ודם וגוונים אין

הדרק היוזמי

מסכת נדה דף כה – דף כו

כה בסיון – כו בסיון התשע"ב

השמיט להאי דינא. וביאר **הערוך לנר**, דליכא נפקותא דבלאו הכי לא יהיבין לה ימי טוהר כדשמואל, וכדלהלן.

ז) **גמ'**, **מלמטה למעלה**. כתב **הערוך לנר**, דלכאורה היינו דוקא מלמטה למעלה, דדרך האבר לנטות למטה. והקשה בדעת **הרמב"ם** (פ"י מאיסורי ביאה ה"ג) שכתב **מלמעלה למטה**. ועיין **חסדי דוד** (על התוספתא פ"ד ה"י) שנסתפק בזה.

ח) **גמ'**, **לא תעביד עובדא עד שישעיר**. ביאר **החזון איש** (סימן קיט סק"ח), משום דקשה לעמוד על שפיר מרוקם אם הוא ערוך על משפטו הראוי לו או לא.

ט) **גמ'**, **לחוש חוששת ימי טהרה לא יהיבין לה**. הקשה **בחיורשי הרשב"א לעיל** (כ"ד): דהתם אמרינן דבכהאי גוונא דנקטינן דאינה יולדת אין להחמיר ולטמא, דהויא חומרא דאתי לידי קולא. ותירץ, דהתם קיימא לן דהלכה כרב דאינה טמאה, ולא אתו להחמיר אלא משום חומרא בעלמא, ולכך היכא דאיתליד קולא לא מחמרינן, מה שאין כן הכא דספוקי מספקא לן. ועיין שם עוד.

י) **גמ'**, **טיהרתם את הוולדות**. ביאר **האור שמח** (פ"י מאיסורי ביאה ה"ב), (בדעת **הרמב"ם** שם שפסק דאף על פי שאין לו צורת פנים), דהיינו משום דיבואו לטהר את הולד שעמו, וכיון שאמו טמאה מחמת ולד, תו מטמאין מספק גם מחמת הסנדל אף שאין לו צורת פנים, והא דאמרו צריך שיהא בו צורת פנים, היינו לענין קרבן, דאי לית ליה צורת פנים, לא הוי ודאי ולד אלא ספק.

יא) **גמ'**, **מעדותו של רבי נחוניא נשנית משנה זו**. היינו, דלא קיימא לן הכי ואף באין לו צורת פנים טמאה אמו. וכדכתב **רש"י ד"ה משנה זו**, דכיהידידה היא. והקשה **בחדושי הרשב"א**, מה בין זו להא דאמרינן **לעיל** (כ"ד). דפניו טוחות אין אמו טמאה לידה. ותירץ, דשאני סנדל דמתחילתו היה ולד וראוי להתקיים, אלא שהולד שני סטר פניו ומחק צורתו, וכדאמרינן דמתחילתו ולד הוא אלא שנרצף.

דף כו ע"א

א) **גמ'**, **גבי בכורות שיצאו דרך מרגלותיהם**. ביאר **בחדושי הריטב"א**, דמייירי כבגוונא שהיתה עומדת בנהר לטבול, ויצא הראשון קודם גמר טבילתה. ועיין באות הבאה.

ב) **גמ'**, **שם**. הקשה **הערוך לנר**, אם כן הויא חציצה, דאף לטבילת גירות פסלה חציצה וכדאמרינן **ביבמות** (מז:), ואף דהוי כבית הסתרים (כדאיתא **לקמן** מ"ב). הא בעי ראוי לביאת מים כדאיתא **בקידושין** (כ.). ותירץ, דכיון דהוי מיעוט ומדאורייתא אינו חוצץ (אלא רובו ומקפיד עליו), מן התורה חשיבא גירות ובעי לאתויי קרבן לידה. ובהערות לריטב"א ציין לדברי **הריטב"א בחדושו לקידושין** (כה). דהא דבעי ראוי לביאת מים הוי מדרבנן, ומדאורייתא לא הוי חציצה.

ג) **מתני'**, **שליא בבית הבית טמא וכו'**. עיין בהא דאיתא **בבכורות** (כ"ב), דהאשה שמת עוברת בתוך מעיה משיעגיל ראש כפיקה מטמאה באוהל.

ד) **מתני'**, **שם**. עיין **רש"י לעיל** (יח). ד"ה שאין, דמבואר דהויא משום דרוב

להחזיק שנמוח הולד, שפיר קמיבעיא ליה, דבבשר יש להחזיק טפי בולד, אבל לרבא דתלי במלא ואינו מלא, מאי שנא בשר מגונים, ממה נפשך אי בבשר נמי במלא אין לחוש שמא נימוח, ודאי טהורה, ואי בבשר נמי יש לחוש אף במלא שמא נימוח, ודאי יש לחוש, וכן לרב אדא בר אהבה דאמר דבחד גוונא חוששין לולד מאי קמיבעיא ליה בבשר. וכתב, דנראה דהא דאמרינן דבמלא לרבא וכן בחד גווי לרב אדא בר אהבה טהור ואין חוששין לולד, אינה הוכחה גמורה, אלא עיקר טעמא דמוקמינן לה אחזקת טהרה, דאף דהוי ספק טומאה ברשות היחיד, בספק כגון דא דהוי ספק ראייה וספק לידה מוקמינן אחזקתה, אלא משום דריקום ודם וגוונים לא שכיח, הוי מיחוי ולד כרוב לגבייהו ומשווי ליה ספק כמחצה על מחצה, ובגוונא דמלא או בחד גוונא ליכא להך רובא ושפיר מוקמינן לה אחזקת טהרה, והיינו דווקא בדם ובגוונים, אבל בבשר יש לתלות יותר במיחוי הולד ואפילו במלא ובחד גוונא, ומשום הכי מספקא ליה.

ב) **גמ'**, **אילמלי דבר חדש אמרת לנו וכו'**. תמה **החזון איש** (סימן קיא סק"ה), מה בכך דבחדא מילתא פסק כיחידאה, ואי משום דיש לתלות דבהא נמי פסק כרבי יהושע דהוי יחידאה, אף בלא מה שפסק כרבי מאיר יש לחוש דלמא פסק כרבי יהושע. ותירץ, דאם היה אומר רבי דשפיר מלא בשר טמאה משום לידה, לא הוה מספקינן דלמא כיחידאה קאמר, אלא אמינא דאשמועינן דבשר גרע מכל הני שהוכרו במתני', אבל השתא דסמכו לההיא דמלא דם, מוכח דאתא לפסוק ולהכריע בפלוגתא דתנאי הלכה כמי, ואם כן שפיר יש לתלות דאף בהא דקאמר דמלא בשר טמאה לידה, דאתא להכריע ולפסוק כרבי יהושע.

ג) **גמ'**, **כסומכוס שאמר משום רבי מאיר**. פירש **רש"י ד"ה כסומכוס**, דקאמר **לעיל** דדם שבתוך החתיכה מטמא. והקשה **החזון איש** (שם), הא הכא לכאורה הוי כדם אגור ואף לרבי שמעון **לעיל** (כ"א): טמאה, ומנא לן לפסוק כסומכוס משום רבי מאיר דכל דם שבתוך החתיכה מטמאה. ועיין **בערוך לנר** דהקשה בעין זה, מנא לן דפסק כסומכוס, דלמא משום דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. ותירץ **החזון איש**, דדם אגור בשפיר דמוכח דהוי ריקום, לא הוה כי אם כדם בחתיכה.

ד) **תוס'** ד"ה **מחלוקת בצלול**, פירש הקונטרס מלא מים וכו' וקשה דוכי עדיף ממלאה דם דאמר לעיל דטמאה נדה ולא לידה. ובדעת **רש"י** מבואר, דשאני מים מדם, דאף דבדם תלינן דאינו ולד, במים חיישינן לולד, וכן מבואר **בירושלמי** (פ"ג ה"ג).

ה) **גמ'**, **וחיתוך ידים ורגלים אין לו**. מבואר דאף בלא חיתוך ידים ורגלים חשיב ולד. והקשה **החזון איש** (סימן קיא סק"ז), אם כן אמאי אמרינן **לעיל** (כ"ג): נברא בירך אחת באמצע אמו טהורה, הא קודם שנעשית בו צורת הרגל כבר חשיב ולד, וכיון דנחשב ולד, אף דאחר כך נתקלקלה צורתו, לא יגרע מנימוח. ותירץ, דכל שנתרקם באופן זה איגלאי למפרע דהיה מקולקל מתחילת ברייתו.

דף כה ע"ב

ו) **גמ'**, **ואם לאו בידוע שנקבה היא**. **הרמב"ם** (פ"י מאיסורי ביאה ה"ג)

שלוות אינם בלא ולד ועיין תוס' (שם) ד"ה שליא.

(ה) גמ', וכמה שיעור שופר וכו' כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן טפח. בחדושי הרשב"א לא גרס טפח, וכן בראש השנה (כו:): ליתא. וכתב, דאף דאין מפורש דשיעוריה טפח, הכי קים להו דשיעורא דכדי שיאחזו וכו' היינו טפח, ונקטיה בהאי לישנא כדי לפרש אגב אורחיה טעמא דמילתא. ומבואר דטעמא הוי כדי שיראה לכאן ולכאן, וכן כתב הרא"ש בראש השנה (פ"ג סימן ו). והוסיף, דהיינו כדי שלא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע. והוכיח הביאור הלכה (סימן תקפו ד"ה ד' גודלים), דסבירא ליה דשיעור טפח הוי מדרבנן, אמנם הביא, דמדברי התוס' בסוכה (ו:): ד"ה סיכך מוכח, דסברי דהוא מדאורייתא, וכן משמע ברש"י בראש השנה (כח.). ד"ה כתותי, וכתב הביאור הלכה, דאף לדברי הרא"ש דהך שיעורא דטפח הוא מדרבנן, מכל מקום אף מדאורייתא איכא שיעורא לכל הפחות כדי תקיעה, ובהא אתי שפיר הא דפסלינן בראש השנה (כח.). שופר של עיר הנדחת, דכתותי מכתת שיעוריה.

(ו) גמ', שם. עיין ביאור הלכה (הובא באות הקודמת), שהביא פלוגתת הראשונים אי בעי טפח שוחק או לא.

(ז) גמ', שם. כתב בחדושי הריטב"א, דבאדם גדול דטפח דידיה גדול מטפח דעלמא, בעי כדידיה. ונלכאורה סבירא ליה כהרא"ש, (הובא לעיל אות ה) דטעמא משום דלא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע. (א.ק.א.).

(ח) גמ', אזוב טפח. כן פסק הרמב"ם (פ"ג מפרה אדומה ה"ב) לענין אזוב דשריפת הפרה, וכן (פי"א מטומאת צרעת ה"א) לענין אזוב דטהרת מצורע, אבל לענין אזוב דהזאת מי חטאת לא כתב כן. ועיין בערוך לנר שהביא דהתוס' יו"ט בפרה (פי"א מ"ט) תמה אמאי לא כתב הרמב"ם נמי הכא דבעי טפח. וכתב הערוך לנר, דנראה דסבירא ליה להרמב"ם דכיון דאמרינן דגרדומיו כל שהוא, מוכח דליכא שיעורא דטפח דאי הוה שיעורא מהלכה למשה מסיני, לא הוה מהני בגרדומיו פחות מטפח, ועיין שם עוד. ועיין תפארת ישראל (שם בועז אות כז).

דף כו ע"ב

(ט) גמ', תנורי בנות טפח. פירש רש"י ד"ה תנורי בנות, דהיינו תנור של בנות קטנות, וכן פירש הרא"ש בכלים (פ"ה מ"א). ובתפארת ישראל כלים (שם בועז אות א) כתב, דמדברי התוס' ד"ה אבל נראה, דביארו דהכי קאמר, תנורים דשיעורן טפח. ו"בנות" היינו כעין "בני כרכים".

(י) גמ', תחלתו ארבעה וכו'. כתב המשנה אחרונה (כלים פ"ה מ"א), דלכאורה היינו בגבהו, וכדפירש ר"ע מברטנורה (שם) אמנם כתב, דמדברי הרא"ש (שם) משמע, דביאר דקאי על רחבו.

(יא) [רש"י ד"ה הכי גרסינן, בתוה"ד, ההוא בתנור בר ז' דד' הוי רובו והא בתנור בר ט'. דהיינו, דבתנור בר ז' לא סגי ברובו (להחשב עדין תנור) אלא בעי לכל הפחות ד', ותנור בר ט' לא סגי בד' אלא בעי רובו. ועיין תוס' ד"ה תחלתו שכתבו, דהכי מסתברא, דבפחות מד' לא מהני אף בהווי רובו, דלא ידא סופו חמור מתחלתו. ומבואר, דאיכא ב' עניני טהרה בשבירת תנור. א. כשאינו בשיעור תנור דהיינו שיעור ד'. ב. על ידי שבירה, ולהכי בן ט' שנשבר רובו, אף דאכתי הוי ד', טהור. ואפשר, דהא דבתנור ז' טהור אי הוי

פחות מד' אף אי ליכא שבירת רבו, לא הוי משום דינא דשבירה, אלא דלא חשיב, מה שאין כן תנור בן ט' דנטהר בשבירת רובו אף אי איכא ד', הוי משום דינא דטהרת תנור על ידי שבירה].

(יב) בא"ד, שם. בתוס' ד"ה תחילתו הביאו דברי רש"י בחולין (קכד). דמפרש לחומרא, דתנור ט' אינו נטהר בשבירת רובו אלא בעי נמי דלא יהא בו שיעור ד' טפחים, ובתנור ז' אינו נטהר בחסרון ד' טפחים אלא בעי נמי שבירה. ולפנינו בחולין (שם) לא פירש רש"י כן, אלא כדהכא, אמנם בר"ש בכלים (פ"ה מ"א) הביא נמי להאי פירושא, וכן ביאר הרא"ש (שם). נלהך פירושא מבואר דשבירת כלי חרס לא מהניא בגוונא דאכתי תורת כלי עליו, ולהכי בתנור ט' אף אי נשבר רובו, כיון דאיכא ד', אכתי בטומאתו קאי. וצריך עיון, מאי שנא מטלית דאמרינן בחולין (קכג): דכיון שנקרעה רובה טהרה אף אי אכתי איכא שיעור בגד. ועיין בספר שחיטת חולין (חולין קכד). שהאר"ך לחלק בין טהרת שבירת כלי חרס לטהרת נתיצת תנור. ואכתי צריך ביאור, ועיין באות הבאה].

(יג) בא"ד, שם. עיין באות הקודמת שהובא ביאור הראשונים דשבירת תנור לא סגי לטהר אי אכתי אית ביה שיעור. ולכאורה מבואר דסבירא להו ששבירה אינה מעשה המטהר, אלא דעל ידי שנשבר אינו ראוי למלאכתו. אמנם בחזון איש (סימן קיב סק"ב) מבואר, דאפשר דהביאור הוא דלא חשיב שבירה, אלא דממעטו מתנור גדול לתנור קטן, ולא נשתנה בעיקרו. ועיין שם שכתב, דאפשר דבתנור קטן דנשבר ונשאר פחות מטפח אכתי טמא, דלא נשתנה בעיקרו אלא נתמעט בשיעורו, הא דפריך בגמ' "טפח למאי חזי" היינו דמקשי מאי שנא מפחות מד' בגדול, אמנם כתב דבדברי התוס' ד"ה תחלתו משמע דבקטן פחות מטפח לכלי עלמא טהור. ועיין שם עוד.

(יד) תוס' ד"ה אבל, בתוה"ד, דגדול וקטן היינו ברוחב והרוחב הרבה צריך גובה ד' להחזיק חומו וכו'. העיר החזון איש (סימן קיב סק"א), דלדבריהם צריך עיון, אמאי לא תני שיעורא דגדול וקטן. דבשלמא לפירוש רש"י ד"ה תנורי, דקטן היינו דגבהו טפח, שפיר תני שיעורא. ועוד, דמהו שיעורא דד' וטפח, הא בכל שיעור בעי לשער גבהו לפי רחבו. וצריך עיון.

(טו) גמ', בדרבנן לא קמיירי. כתב הערוך לנר, דהיינו דהיכא דהדבר שניתן בו השיעור הוא מדרבנן, לא קתני, אבל היכא דהשיעור בלבד מדרבנן שפיר קחשיב, דהא שיעורא דלולב דהוי כדי לנענע בו, וכדאמרינן בסוכה (לב:): דבעי שיעור שלשה טפחים ועוד טפח כדי לנענע בו, אינו אלא מדרבנן, דנענע גופיה לא הוי אלא מדרבנן כמבואר בסוכה (לו:). ומדאורייתא לא בעי אף בלולב אלא ג' טפחים, ועיין עוד שו"ת בנין ציון (סימן לג). אמנם בקרית ספר (פ"ז מלולב) הוכיח מסוגיין דנענועין דאורייתא, ועיין עוד במיארי סוכה (לו:).

(טז) גמ', שם. עיין באות הקודמת שהובאו דברי הערוך לנר, ולפי זה אתי שפיר נמי הא דשופר, לדעת הרא"ש, (הובא לעיל עמוד א' אות ה) דהשיעור הוי מדרבנן ולא עצם הדין].

(יז) גמ', הפילה נפל ואחר כך הפילה שליא כל ששה ימים תולין וכו' ילדה ואחר כך הפילה אפילו מכאן ועד עשרה ימים אין חוששין לולד אחר. ביאר החזון איש (סימן קיד סק"ד), דולד של קיימא היינו דכלו לו חדשיו, ואי

הדרך היומית

מסכת נדה דף כו - דף כז

כו בסיון - כז בסיון התשע"ב

ותוס' (שם) ד"ה הריני.

ד) תוס' ד"ה חומר, בתוה"ד, הא הוי ספק ספיקא. עיין ש"ך בכללי ספק ספיקא (יו"ד סימן קי סק"ז) שכתב דבהאי גוונא לא בעי שיהא מתהפך. ה) בא"ד, אי אפשר בתרווייהו למיזל לקולא דסתרו אהדדי. תמה המהרש"ל, מה בכך דסתרי אהדדי, סוף כל סוף כל חד מכח ספק ספיקא נישרי. ואי משום דסתרי אהדדי, הא לחומרא נמי סתרי אהדדי. ועיין במהרש"א שתמה על דבריו, מנא ליה דבכהאי גוונא לא אזלינן בתר חומרי דסתרי אהדדי, עיין שם. ועיין עוד תוס' בבא קמא (יא). ד"ה דקא.

ו) בא"ד, שם. עיין באות הקודמת. הקשה הערוך לנר, מאי שנא מכל ב' שבילין דנקטינן דתרווייהו טהורין אף דהוו תרי קולי דסתרי אהדדי. ועיין שערי יושר (שער א פכ"א) שכתב, דכהאי גוונא דסתרי אהדדי, הוי כבאו לשאול בבת אחת, דלא מקילינן כתרי קולי דסתרי אהדדי. ועיין חזון איש מנחות (סימן יז סק"א) ובחדושי הריטב"א בבא בתרא (קכז).

ז) גמ', אמרו לו לרבי מאיר אי אתה מודה שאם הוציאוהו בספל לבית החיצון שהוא טהור. ביאר הערוך לנר, דהוה פשיטא להו דרבי מאיר מודה בהא, מדקאמר שליא בבית הבית טמא, ולא קאמר "שליא טמאה" דהא איכא נפקא מינה נמי לטומאת מגע ומשא, אלא על כרחך דדוקא בבית שנולד הוא טמא, אבל אם יצא לבית החיצון טהור.

ח) גמ', שם. ביאר החזון איש (סימן קיד סק"ג), דאף לרבי מאיר איכא סברא דביטול ברוב או בלבול צורה (וכדמפרשינן להלן טעמא דרבי שמעון), אלא דסבירא ליה, דבבית הפנימי עדיין לא נימוק ולא נתערב ולא נתבלבל, ורבי שמעון סבירא ליה דכבר שם נימוח ונתבלבל, ועיין שם עוד.

ט) גמ', לפי שאינו דומה נימוק פעם אחת לנימוק ב' פעמים. עיין בהגהות ר"ש מדעסוי לעיל (כו). שהביא, דהרמב"ם (פכ"ה מטומאת מת ה"י) כתב, דהמפלת שליא הבית טמא ודאי, ושינה מלשון מתני' דקתני שליא בבית הבית טמא, והיינו משום דהרמב"ם פסק כרבי מאיר, דאינו דומה דנימוק פעם אחת לנימוק ב' פעמים, ולהכי רק בבית שהפילה בו טמא, אבל אי נטלו את השליא לבית אחר אינה מטמא, ועיין שם שיישב לפי זה קושיית התוס' יו"ט בסתירת דברי הרמב"ם, דגבי המפלת חררת דם, פסק דאינה מטמא כיון דבטלה ברוב, והכא פסק דהבית טמא, ומשמע דהולד לא בטל ברוב, דהרמב"ם פסק כרבי מאיר דמודה לרבי שמעון דאיכא ביטול ברוב, אלא דאינו דומה נימוק פעם אחת לנימוק ב' פעמים. ועיין שם עוד.

דף כז ע"ב

ו) גמ', אדרבה אי אפשר לבי' פרידות של רקב שלא ירקבו ונפיש ליה שיעורא. לכאורה מוכח דביטול ברוב מהני אף להחיל דינים (ולא רק לבטל דינים) ועיין עונג יום טוב (או"ח סימן ד) שדן בזה. אמנם בחזון איש (סימן קיד סק"ב) נתקשה, היכי אמרינן דנפיש שיעורא, הא עפר המתבטל ברוב לא חשיב רקב, והיאך יצטרף שיעור רקב. וביאר, דרבה סבירא ליה דיש בילה וחשיב דמיעוט העפר נמצא בין הרוב, ולא מהני לבטל את הרוב, עוד כתב דאפשר דרבה סבר, דכיון דמעורב כולו, אזלינן בתר רוב דכל התערובת ואין המיעוט דעפר מבטל את הרקב כלל. ועיין עוד בקהלות יעקב מנחות (סימן כ סק"ב).

ניחוש לולד אחר היינו דתלינן דנתעברה תאומים, לדעת התוס' לעיל (כה): ד"ה קא משמע לן, דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת כלל, ואפילו לשיטת רש"י (הובא בתוס' שם) דסבירא ליה, דאפשר דמתעברת ולד שאינו של קיימא, מכל מקום כיון דאינו ראוי לקיום אינו מתעכב אחר שיצא הולד בין קיימא, מה שאין כן בנפלים דאין שייך לומר אין ולד מתעכב אחר חבירו, דאפשר דהראשון נפל והשני בן קיימא ונתעכב עד שיגמר. ועיין שם עוד.

יח) גמ', והאמר רב אין הולד מתעכב אחר חבירו כלום. ביאר המהר"ם, דמקשי דאם כן ודאי יש לתלות את השליא בולד, דאם איתא דאיכא ולד אחר, לא היה מתעכב אחר חבירו כלום.

יט) גמ', ילדה ואחר כך הפילה שליא אפילו עד עשרה ימים אין חוששין לולד אחר. כתב התוס' ד"ה ילדה, דאף על גב דאמרינן לקמן (כו). דנשתהה הולד שלשה חדשים, לא חיישינן לה דלא שכיח. ובחידושי הריטב"א כתב, דהכא לא מיירי בכהאי גוונא דאחד נולד לז' ואחד נולד לט', דבהאי גוונא רב נמי מודה דהולד מתעכב. ועיין עוד חזון איש (סימן קיג סק"ד).

כ) גמ', אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא. ביאר התוס' רי"ד, דחוששין לולד אחר, ואתי דלא כרב יהודה דלעיל, דאמר דאף בנפל עד ג' ימים תולין את השליא בולד. ולכאורה רש"י פליג, דבר"ה אלא פירש, דאתיא למעוטי גוף אטום או מפלת מין בהמה חיה ועוף, דבכהאי גוונא אין תולין בהן את השליא, ומשמע דבנפל סתמא תולין וכדברי רב יהודה. ועיין עוד בחדושי הריטב"א.

כא) גמ', הדר חזייה לרב יהודה בישות. פירש רש"י ד"ה חזייה, דשמעה ולא אמרה ניהליה. ובתוס' רי"ד ביאר, על פי שיטתו (הובאה באות הקודמת), דקפיד משום דדברי רב יהודה אמר רב סתרי לדברי רב דהכא.

דף כז ע"א

א) גמ', תיובתא. פירש רש"י ד"ה תיובתא, דקאי אמאי דאמר דבר שאינו שאלת. וביאר החידוד הלכות בשם בנו הר"ר יואל, דליכא לפרושי דתיובתא דרבי אדינא דקאמר דאין תולין אלא בדבר שיש במינו שליא, דאפשר דרבי פליג אברייתא, אבל אהא דקאמר דבר שאינו שאלת, שפיר הויה תיובתיה, דחזינן דמשכחת כהאי גוונא. אמנם כתב, דמדברי הרשב"א בתורת הבית משמע, דתיובתא היינו אדינא דרבי.

ב) גמ', עד כ"ג וכו' עד כ"ד. כתב הערוך לנר, דדוחק לומר דטעו במנין דיום אחד, וכתב, דנראה דלא פליגי, דהוי כ"ג שלמים מעת לעת, ומאן דאמר כ"ד היינו יום כ"ד. ודייק כן מדלא גרסינן בדעת מאן דאמר כ"ד ימים. ובבית יוסף ובב"ח (יו"ד סימן קצב) כתבו, דכ"ג היינו בלא יציאת השליא, וכ"ד היינו בהדי יום יציאת השליא.

ג) רש"י ד"ה חומר, אם זה זכר חיישינן דלמא נקבה הוה ההוא דשליא ותשב לזכר ולנקבה ולרבנן דאמרי המפלת חיה ועוף אינו ולד וכו' מחמרינן עלה למימר ליכא שום ולד. מבואר, דהא דקאמר הריני מטיל עליהן חומר ב' וולדות היינו בין לרבי מאיר בין לרבנן, וכן מבואר בדברי תוס' ד"ה חומר. אמנם בחדושי הרשב"א והריטב"א הביאו יש מפרשים, דאתיא דוקא כרבי מאיר, ויש מפרשים דאתיא רק כרבנן. ועיין עוד בחולין (עז): ברש"י ד"ה מין

חדף היומי

מסכת נדה דף כז – דף כח

כז בסיון – כח בסיון התשע"ב

דף כח ע"א

א) גמ', המפלת יד חתוכה ורגל חתוכה אמו טמאה לידה ואין חוששין שמא מגוף אטום באו. פירש רש"י לעיל (יח.) ד"ה יד חתוכה, דאיירי בחתוכה בחיתוך אצבעות (ולא הכי לא חיישינן שמא מגוף אטום באו). והקשה בחדושי הרשב"א, דאף באין לה חיתוך אצבעות תהא טמאה, דמי גרע משפיר מרוקם דאף דליכא חיתוך אצבעות אמו טמאה. וכתב, דהכא שאני דכיון שהפילה תבנית יד ורגל ואינה חתוכה בחיתוך אצבעות, חזקה דמגוף אטום באו, דכשם שהיא אטומה כך תלינן דבאה מגוף אטום, או דשמא היא חתיכה בפני עצמה שנעשית כתבנית יד. ובתורת הבית (בית ז שער ו כט.) הוסיף, דאי ליכא חיתוך אצבעות לא חיישינן דאתי מגוף מרוקם, כיון דזמן מועט יש בין ריקום לחיתוך אצבעות, ומלתא דלא שכיחא שתפיל באותו זמן. ובשם הראב"ד כתב, דלא אמרו דבעי חתוכה אלא לענין קרבן לידה, אבל לענין טומאה, טמאה אף בלא חיתוך אצבעות, ודחה דבריו, דמדקתני "אמו טמא לידה" משמע דלא איירי לענין קרבן, אלא לענין טומאה. עוד ביאר הרשב"א, דאף דקתני יצא מחותך או מסורס משיצא רובו הרי זה כילוד, ולא סגי ביציאת יד, ועוד, דאמרינן להלן דבהוצאת יד לא חשיב לידה אלא מדרבנן. שאני התם דנשאר ולדה בתוך הגוף ומשום הכי לא חשיב לידה עד דנפיק כוליה, מה שאין כן הכא דלא חזינן ולד, מטמאין משום יד, דחיישינן דאתי מגוף שלם.

ב) גמ', אימא הרחיקה לידתה. עיין רש"י לעיל (יח.) ד"ה אמו שכתב, דנותנין לה ימי טוהר דמחזקינן לה בלידה ודאית דרוב נשים ולד מעליא ילדן אלא שנימוק. והקשו הערוך לנר וגליון הש"ס לעיל (יח.), דהוא נגד המבואר בסוגיין. ובחזון איש (סימן קטו סק"ד) תירץ, דכוונת רש"י לענין דמחזקינן לה בולד גמור אף דבפועל אין לה ימי טוהר דאין יודעים מתי ילדה את רוב הולד, ונפקא מינה בהפילה ליל מ' לשימושה דבהאי גוונא נותנין לה ימי טוהר, דודאי לא ילדה קודם מדחזינן דהוא ולד גמור.

ג) גמ', הוציא עובר את ידו והחזירה וכו'. ומסקינן דמדאורייתא אינה טמאה דלא חשיב לידה. והקשו בחדושי הרשב"א והריטב"א, דתיפוק ליה דטמאה משום דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. וכתב הרשב"א, דאפשר דרב הונא סבירא ליה דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ועוד, דנפקא מינה בהוציא ידו והחזירה ולא ילדה עד י"ד יום, דאי משום נדה, טהורה אחר ז' ימים, ומחמת לידה חוששת (מדרבנן) י"ד יום, דלמא נקבה היא. והריטב"א כתב, דבהוצאת יד לא אמרינן אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, וגרע מחתיכה. [אמנם הרשב"א בתורת הבית הקצר (בית ז שער ו) כתב, דבהוצאת יד ורגל אמרינן אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ולכאורה הוא הדין בהוצאת יד, ולכאורה מהאי טעמא לא בעי לשנויי כריטב"א. (א.ק.)].

ד) גמ', שם. כתב הרשב"א בתורת הבית הקצר (בית ז שער ו), דנראה דלא אמרו אלא ביד, דאסמכו לה אקרא ד"ויחי בלדתה ויתן יד", אבל בשאר איברים לא, אמנם כתב, דיש מי שהורה דבין ביד בין ברגל חוששת.

ה) גמ', ימי טוהר לא יהבינן לה עד דנפיק רוביה. עיין בתורת הבית הקצר (שם) שכתב, דאין נותנין לה ימי טוהר עד שיוולד. ודעת הבה"ג, דלענין ימי

יא) גמ', נעשה לו דבר אחר גנגילון. פירש רש"י ד"ה גנגילון, דאותו דבר אחר מבטלו, ובמפרש בניזיר (נא.) ד"ה נקבר ביאר, דהיינו משום דלא נאמרה הלכה למשה מסיני דתרווד רקב מטמא, אלא בגוונא דאתי ממת בלבד בלא תערובת דבר אחר.

יב) גמ', למעוטי הרוג. פירשו רש"י ד"ה לאפקוי ותוס' ד"ה למעוטי, דהרוג מפקינן כיון דנחסר דמו, וקיימא לן דליכא דינא דרקב בלא בבא ממת שלם. והקשה הערוך לנר, דהא בכלל הרוג הוי נמי מת בחניקה. ועוד, דאף בלא הרוג משכחת לה דאינו טמא, בנפצע קודם מיתתו. וכתב, דלולי דבריהם היה נראה, דהא דממעטינן הרוג הוי מהלכה למשה מסיני, וכשם דאין רקב מחוסר אבר מטמא, משום שכך היתה ההלכה למשה מסיני.

יג) גמ', אבל נתפזר אימא מורו ליה לרבי שמעון דאין מאהיל וחוזר ומאהיל. בחדושי הריטב"א ביאר, דאימא מורו ליה רבנן דכיון דנתפזר בטלי לגבי הבית, ושוב אינו חוזר וניעור. ומשמע לכאורה דלא גריס דאין מאהיל וחוזר ומאהיל.

יד) גמ', דאין מאהיל וחוזר ומאהיל. עיין אהללות (פ"ג מ"א) וחולין (קכד:) דהווי פלוגתא דתנאי.

טו) גמ', שם. לכאורה משמע קצת דהיינו טעמא דרבי שמעון בנתפזר בבית דאין מאהיל וחוזר ומאהיל. אמנם במהרש"ל כתב, דטעמא דרבי שמעון אף בהא הוא משום דשמא נתערב מעט עם עפר הבית ונתבטל, ולהכי שפיר עביד צריכותא, דאי לאו הכי לא שייכי הנך בבי אהדדי.

טז) גמ', מלא תרווד רקב ועוד עפר בית הקברות. עיין מה שפירשו רש"י ותוס' ד"ה מלא, ובחדושי הרשב"א ביאר, דהיו קוברין את מתיהם בלא כסות וברצפה של אבנים, ופעמים דעל ידי חרישה או על ידי גשמים הארונות מתקלקלים, ורקב שבהן מתפזר ומתערב בעפר בית הקברות, וכיון שהוא מקום קבר, חיישינן לעפר הנמצא שם דאית ביה רקב.

יז) גמ', רבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אמרו דבר אחד. הקשה הרמב"ן, דבבכורות (כג.) מסקינן דטעמא דרבי שמעון משום דהווי טומאה סרוחה, וצריך עיין.

יח) גמ', בהמה גסה ששפעה חררת דם וכו' ופטורה מן הבכורה ותני רבי חייא בר אבא אינה מטמאה לא במגע ולא במשא. הקשה הקהלות יעקב בכורות (סימן כ), דכיון דבטלה ברוב אמאי פוטרת מן הבכורה, הא לא חשיב ולד בשעת לידה דנחשב כהרוב, דהוי דם וגנינים. וכתב, דליכא למימר דסגי בהא דקדם לולד השני במעי אמו, דבעינן דוקא לידה להפקיע מהנולד אחריו שם פטר רחם, עיין שם. וכתב, דלכאורה מוכח, דאף בגוונא דאיכא בטול ברוב, היינו דווקא לענין דיני המיעוט, אבל שמו לא נתבטל ממנו, ולכך לענין לפטור את אמו שפיר חשיב ולד, ואפילו למאן דאמר שבטלה כמאן דליתא, היינו נמי דלענין דיני הטומאה בטל, אבל לא לענין מציאותו. ועיין עוד מנחת אברהם בכורות (כא:).

יט) גמ', אמאי תקבר. הקשה התוס' הרא"ש, דבלאו הכי תיקשי, אמאי בעיא קבורה, הא איכא מחצה נקבות ומיעוט דנדמה, וסמוך מיעוטא למחצה והווי זכרים רובא. וכתב, דלאזומי פירכיה נקט הכי. ועיין עוד תוס' חולין (עז:): ד"ה סמוך, ועיין בערוך לנר.

קודש, דהך קרא ד"מזכר ועד נקבה וכו'" איירי בביאת מקדש ולא בקדשים. אמנם הרמב"ם (פ"א ממשכב ומושב ה"ז) כתב להך דינא אף לגבי אוכל קודש, וכתב, דהרמב"ם סבירא ליה, דקדשים ומקדש שוים לכל דבריהם, וכדמשמע בשבועות (ז). והביא, דבתוספתא דובחים (פ"ב ה"א) איתא להדיא דהך דינא איתא אף בקדשים.

דף כח ע"ב

(יד) גמ', זכר ודאי וכו'. עיין בערוך לנר (לעיל עמוד א) שנסתפק בטומטום שנכנס למקדש ונקרע, אי כיון דהשתא הוי ודאי, חייב קרבן, או דכיון דבשעת כניסה הוי ספק, פטור מקרבן. והמנחת חינוך (מצוה קכג אות ב) נקט בפשיטות, כיון דמקרא דממעטינן זכר ודאי ולא ספק וכו', ילפינן דאינו בכלל שילוח טמאים.

(טו) גמ', זכר ודאי נקבה ודאי ולא טומטום ואנדרוגינוס. עיין ערוך לנר לעיל (עמוד א) שנסתפק, אי אף לכתחילה שרי להכנס, או דמעטינן ליה מעונש בלבד. גויש לדון לפי מה שכתב המנחת חינוך (הובא באות הקודמת), דמעטינן ליה דאינו בכל שילוח, דאפשר דילפינן דאינו בכלל אלו, ושרי ליה אף לכתחילה (א.ק.י.).

(טז) גמ', בעינן דידע אי בלובן איטמי וכו'. מבואר, דטומאת זב וטומאת זבה הוו ב' מיני טומאות, או דלובן דוב ודם בובה הוו ב' מיני טמא, דאי הוו שם אחד, לכאורה אף רבי אליעזר לא בעי דידע באיזה אופן נטמא, וכגון נגע בשרץ ואינו יודע באיזה שרץ נגע, דאף לרבי אליעזר חייב, ועיין עוד כריתות (ח:), דמשמע נמי דחלוקין זב וזבה בשמות טומאתן.

(יז) גמ', לא הא מני רבי אליעזר היא וכו'. הרמב"ם (פ"א ממשכב ומושב ה"ז) כתב דפטורין מטומאת מקדש וקדשיו, משום דילפינן מקרא דמזכר ועד נקבה כו'. והקשה המנחת חינוך (מצוה קכג אות ב) כיון דפסק (פ"א משגגות ה"ב, עיין לחם משנה שם) כרבי אליעזר דבגוונא דאינו יודע באיזה טומאה נטמא פטור מקרבן, תיפוק ליה מהאי טעמא. ותיריך, דפטורא דמזכר ועד נקבה מהני לפטור אף במזיד ממלקות, ועיין שם שהאר"ך.

(יח) גמ', אי הכי כי איטמי בשאר טומאות לא לישלחו. הקשה החזון איש (סימן קטז סק"ז), כיון דהן מקבלין טומאה, מי גרע מכלי שנטמא, דהמכניס טומאה למקדש עובר. וצריך עיון, ועיין נמי לעיל אות ח ולהלן אות כ-כא.

(יט) גמ', אמר קרא מזכר מטומאה הפורשת מן הזכר. ביאר החזון איש (שם), דהכי קאמר, דלא מסתבר דמעט קרא בטומאה דלא מצינו בה חילוק בין זכר לנקבה, דרק בטומאה דחלוקין זכר ונקבה אפשר דמעטינן לה.

(כ) גמ', מטומאה הפורשת מן הזכר. עיין רמב"ם (פ"א ממשכב ומושב ה"ז) שכתב, דאחרים שנגעו באודם ולובן דטומטום ואנדרוגינוס פטורין מביאת מקדש, אבל הן עצמן שנגעו בלובן ואודם שלהן, חייבין. ותמה הכסף משנה, דמאי שנא הם מאחרים. ועיין בחידושי חתם סופר שכתב, דאפשר דהרמב"ם סבירא ליה, דמספקין אי הא דמעטינן טומטום ואנדרוגינוס מטומאת מקדש וקדשיו, היינו דמעטינן ליה מטומאת נגיעה, או מטומאת ראייה, ולהכי כשנגע הוא עצמו באודם ולובן שלו, חייב ממה נפשך, דגם ראה וגם נגע.

טוהר מנינן לה לחומרא משעה שהוציא ידו. והאור זרוע (סימן כט) כתב, דאינה מפסדת ימי טוהר (וכדברי הרשב"א) כיון דלא הויה לידה אלא חומרא בעלמא היא לטמאותה בהוצאת היד. ועיין עוד בסדרי טהרה (סימן קצב סקכ"ז) שהביא, דהכרתי ופלטתי כתב, דלחומרא מנינן ימי טומאה וטהרה משעת הוצאת ידו. ודחה דבריו.

(ו) מתני', המפלת טומטום ואנדרוגינוס תשב לזכר ולנקבה. עיין לקמן (מ). דילפינן מקראי דטומטום ואנדרוגינוס מטמאים בלידה. וכתב החזון איש (סימן קטז סק"ג), דאף דילפינן (לעיל) דאף אי לא ילידה אלא כעין שהזריעה טמא (אף דלא ניכר בין זכר לנקבה), איצטריך קרא לטומטום ואנדרוגינוס, דגרע מיניה, כיון דהיה שפיר מרוקם, כבר ניכר אם זכר או נקבה אלא שנימוח, מה שאין כן בטומטום ואנדרוגינוס דמעולם לא נעשו במתכונת זכר או נקבה.

(ז) גמ', מדהאי זכר האי נמי זכר. העיר בחדושי הרשב"א, דבשלמא בטומטום דמספקא לן אי הויה זכר או נקבה שייך למימר הכי, אבל אנדרוגינוס לעולם הוא זכר או נקבה, והאיך שייך לומר דמדהאי זכר האי נמי זכר. וכתב, דצריך לומר דאגב טומטום נקטיה.

(ח) גמ', טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן או אודם אין חייבין על ביאת מקדש וכו'. כתב החזון איש (סימן קטז סק"ד), דלא שייך לדון דיהא ספק טומאה ברשות היחיד וטמא, כיון דהוי ספק ראייה, וכמו שכתבו תוס' לעיל (יז: ד"ה ואין. והקשה, דמכל מקום יטמא משום נגיעה, שהרי ספק נגע באודם או בלובן, ומאי שנא מנגע בספק שרץ דטמא (ברשות היחיד). וצריך עיון. ועיין לקמן עמוד ב' אות כא.

(ט) גמ', שם. כתב החזון איש (שם), דליכא למימר דמוקמינן ליה אחזקת טהרה, דחזקת טהרה לא מהניא לברר את הספק אם זכר או נקבה הוא.

(י) גמ', שם. העיר החזון איש (שם), דהא אשה אינה מטמא אלא בהרגשה, אם כן הא דראתה אודם על כרחך דמיירי בהרגשה, ובשלמא לדעות דסגי בהרגשת זיבת דבר לח, ניחא, אבל לדעות דבעי הרגשת פתיחת פי המקור, קשה, הא בטומטום ואנדרוגינוס ליכא הך הרגשה. וכתב, דצריך לומר דמיירי בהרגשת הזדעזעות פנימית, אי נמי בהרגשה פנימית ואינה מכרעת.

(יא) גמ', אין חייבין על ביאת מקדש. פירש רש"י ד"ה אין חייבין, דחיישינן דלמא טהור הוא וקמיית חולין לעזרה. ויש לעיין, אמאי לא מצי לאתווי (בעניות) חטאת העוף הבאה על הספק, כדאשכחן יולדת (כריתות ז:). ועיין רמב"ם (פ"א משגגות ה"ב) שכתב, דלא מייתי אף חטאת העוף הבאה על הספק דלא נאמר הך דינא דחטאת העוף הבאה על הספק אלא במחוסר כיפורים. ועיין מה שביאר בחדושי מרן ר"ז הלוי (פ"א ממחוסרי כפרה ה"ה). [אמנם בתוס' לקמן (ע). ד"ה ומביא משמע, דפליגי על הרמב"ם וסבירא להו דבכל גווי מצי לאתווי חטאת העוף מספק, עיין שם. (א.ק.י.).

(יב) גמ', ואין שורפין עליהן את התרומה. כתב הערוך לנר, דלכאורה אם נקרע הטומטום ונמצא זכר או נקבה, שורפין את התרומה. ועיין לקמן עמוד ב' אות א-ב.

(יג) גמ', ראו לובן ואודם אחד אין חייבין על ביאת מקדש. כתב המנחת חינוך (מצוה קכג אות ב), דבגמ' לא איירי אלא בביאת מקדש, ולא באכילת

הדרגת היוזמי

מסכת נדה דף כח – דף כט

כח בסיון – כט בסיון התשע"ב

הקצר (בית ז שער ו) דפליג, וכתב דלעולם הראש ברובו, ועיין שם שהאריך. ועיין **חידוד הלכות** שכתב בשם בנו להוכיח כדעת הרמב"ם, מדברי **התוס' ד"ה מכלל**. ועיין **ערוך לנר**. ובצפנת פענח (פ"י מאיסורי ביאה ה"ו) תמה על דעת הרמב"ם, ממה נפשך, אי ראש אף דמחותך חשיב כרוב גופו, מאי שנא דבעי כל ראשו. וכתב, דאיירי **בראש מחותך**, וכן ביאר בדברי הגמ', עיין שם. ולפי זה אפשר דהרמב"ם והרשב"א לא פליגי, דהרשב"א איירי כשאין ראשו חתוך ולהכי סגי ברוב ראשו. ועיין עוד **תוס' לעיל** (כו). **ד"ה סנדל** בשם ר"ח, דמבואר נמי דיש לחלק ביצא רוב ראשו בין בן קיימא לאינו בן קיימא, דבולד סגי ברוב ראשו, ובסנדל דליכא חיותא בעי כוליה רישיה, ומבואר כדעת הרמב"ם (ודלא כדברי הצפנת פענח). ועיין עוד במהרי"ט **אלגאזי בכורות** (פ"ח סימן סג).

ח גמ', וקמפילגי בדשמואל. **השולחן ערוך** (יו"ד סימן שה סכ"ג) פסק, דבן ח' שהוציא ראשו מת, אינו פוטר מן הבכורה. (ואי הוציא ראשו חי ואחר כך מת פוטר). ובהגהות הגר"א (שם סקל"ט) כתב, דדברי השולחן ערוך הוו כשגגה היוצאת מפי השליט, דבבן ח' אין חילוק בין חי למת, וקיימא לן דהראש פוטר בנפלים. ועיין **חזון איש** (סימן קצו סק"ב) שהקשה, דלדעת השולחן ערוך צריך להעמיד סוגיין דנחלקו בבן ט', דאילו בבן ח' לכולי עלמא אין הראש (מחותך) פוטר. ועוד, דלדברי השולחן ערוך, ראש דבן ט' מחותך עדיף מראש שלם דמת בן ח', ודוחק. וצריך עיון.

ט גמ', יצא מחותך או מסורס. עיין **צפנת פענח** (שם), שכתב דאף דלקמן (מב:): אמרינן דביציאה לפרוזדור חשיב לידה, ביצא מחותך לא חשיב לידה, עיין שם.

י גמ', אמר רב פפא כתנאי. כתב **בחדושי רשב"א**, דאלישנא קמא קמהדר, דכולי עלמא לית להו דשמואל, וקמפילגי במחותך ומסורס, ובברייתא דקמייתי גרסינן מחותך ולא או מסורס, ופרשה רב פפא לברייתא דהכי קאמר, יצא מחותך מסורס, משיצא רובו הרי זה כילוד, הא (מחותך) כתקנו, הראש פוטר, והיינו כרבי יוחנן, ורבי יוסי אומר משיצא רובו כתקנו, כלומר, דאפילו כתקנו בעי שיצא רובו ואין ראש חתוך פוטר, והיינו כרבי אלעזר, אבל בשלם לכולי עלמא הראש פוטר, ודלא כשמואל.

יא גמ', שם. עיין בדברי הרשב"א שהובאו באות הקודמת, ומה שכתב דקמפילגי במחותך ומסורס לכאורה צריך עיון, דהא מסורס איירי שיצא דרך מרגלותיו. וכמו שכתב רש"י ד"ה מחותך. ואפשר, דהרשב"א פליג. וצ"ע.

יב מתני, חשיב לזכר ולנקבה ולנדה. כתב רש"י ד"ה אין ידוע, ובגמ' מפרש למה הוזכר זכר הואיל ואין לה דם טוהר דאי משום תומאת לידה הא קתני נקבה. ובפירוש המשניות להרמב"ם כתב, דאתא לאשמועינן דבעיא טבילה בסוף מ', אף דאכתי טמאה מספק. ונהיינו משום דטבילה בומנה מצוה, עיין **לקמן** (ל). ועיין עוד מעדני יו"ט (אות צ).

יג גמ', רוב נשים ולד מעליא ילדן. עיין שו"ת מהרי"ק (סימן קמג) שכתב, דהמפלת שליא ולא בדקה אם הוא מרוקם, הבא אחריו בכור לנחלה, דחוקה שלא נתרקם עובר, וחוקה לאשה שלא ילדה. והקשה עליו החכם צבי (סימן קד) מסוגיין, דאמרינן רוב נשים ולד מעליא ילדן. ותירצו הנודע ביהודה (תניינא יו"ד סמן קפח, מבן המחבר) והאבני נזר (יו"ד סימן שצח), דמהרי"ק

כא גמ', שם. כתב החזון איש (סימן קטז סק"ז), דלכאורה אף הנוגע בהן אינו חייב על ביאת מקדש וקדשיו, דאי לאו הכי יתחייבו אף הן עצמן משום דנוגעין בעצמן. וכתב, דדוחק לומר דמיירי בטבלו, ואין כאן אלא ספק ראייה. וטעמא משום דלענין שילוח טומאה לא צוותה התורה בטומאה זו. נאמנם לדעת הרמב"ם (הובא באות הקודמת) דהוא עצמו שנגע באודם ולובן שלו חייב, לא שייך לומר כדברי החזון איש, וצריך עיון (וכקושית החזון איש) אמאי לא יהא חייב משום דנגע בעצמו. ועיין שו"ת רמ"ע מפאנו (סימן קל) וסדרי טהרה. (כלים סא:).

דף כט ע"א

א גמ', אמר רבי אלעזר אפילו ראש עמהן. פירש רש"י ד"ה ואפילו, דלרבי אלעזר לא סגי בראש ובעי יציאת רובו, ולרבי יוחנן סגי בראשו. ובחדושי הריטב"א ביאר איפכא, דלרבי אלעזר סגי בראש דהוי כרוב, ולרבי יוחנן לא הוי כרוב.

ב גמ', שם. עיין באות הקודמת. ועיין רש"י בבא קמא (יא.), שהקשה בהא דאיתא התם, אמר רבי אלעזר שליא שיצתה מקצתה מונין לה מן הראשון, עיין שם, ומבואר בחולין (סח.). דהוא משום דחיישינן ליציאת הראש, ומוכח דיציאת ראש דולד שנימוח חשיב לידה, ומאי שנא מיציאת ראש חתוך, וצריך עיון. [ולדברי הריטב"א בחדושו (הובאו באות הקודמת) דביאר בדברי רבי אלעזר דהכא דאף בראש חתוך חשיב לידה, אתי שפיר].

ג גמ', לימא בדשמואל קמפילגי דאמר שמואל אין הראש פוטר בנפלים וכו'. ביאר החזון איש (סימן קצו סק"ב), דהא דיציאת הראש חשיבא להחשב כילוד (אף דלא יצא רוב גופו), היינו משום דכיון דראשו באויר העולם, הרי הוא חי באויר העולם, ומה שגופו בתוך מעי אמו, אינו מגרע את חיותו על פני הארץ, אלא חשיב כנולד וחזר למעי אמו, ולהכי סבירא ליה לשמואל דאין הראש פוטר אלא בחי, ולא בנפל, דבנפל אין חיותו בראשו, ומאן דאמר דאף בנפל הראש פוטר סבירא ליה, דכיון דבחי עיקר חיותו תלויה בראשו, אף בנפל אזלינן בלידה בתר ראשו.

ד גמ', שם. עיין בכורות (מו:): דיליף לה שמואל מקרא ד"כל אשר נשמת רוח חיים באפיו", דכל היכא דאית ליה חיות חשיב רישיה, אידך לא חשיב רישיה.

ה גמ', בשלם דכולי עלמא לא פליגי וכו'. כתב החזון איש (סימן קצו סק"ד), דבין אם הראש מחובר לגוף ובין אם נפרד ממנו חשיב כשלם.

ו גמ', כי פליגי במחותך. ביאר החזון איש (סימן קצו סק"ד-ה), דמאן דאמר דבמחותך לא מהני יציאת הראש, סבירא ליה דכיון דנמחה הראש בשעת הלידה תו ליכא ליה תורת ראש, ולא חשיבא לידה אלא ביציאת רוב המיחוי, ומאן דאמר דאף במחותך הראש פוטר סבירא ליה, דכיון דמיחוי לא הוי ולד, אזלינן בתר שלימותו הקודמת, דכשהיה שלם ודאי תליא עיקר חיותו בראשו.

ז גמ', הראש כרוב איברימ. כתב הרמב"ם (פ"י מאיסורי ביאה ה"ו), דהני מילי כשיצא כל הראש ולא סגי ברובו (אף דביצא כתקנו מהני ביציאת רוב פדחתו), ועיין בית יוסף (סימן קצד) שהביא דעת הרשב"א בתורת הבית

הדרגת היוזמי

מסכת נדה דף כט - דף ל

כט בסיון - ל בסיון התשע"ב

דמהכא שמעינן דאין שכבת זרע סותרת למפרע ביום השביעי, הואיל ומדאורייתא מקצת היום ככולו, ועיין שם עוד.

(יט) גמ', שם. פירש רש"י ד"ה רבי שמעון, דאסרו לשמש זבה ביום טבילתה, ודעת התוס' לקמן (סז): ד"ה אבל, דאסרו לטבול שמא תשמש, עיין שם. ועיין עוד תוס' (הכא) ד"ה רבי שמעון.

(כ) גמ', בית שמאי היא דאמרי טבולת יום ארוך בעיא טבילה. הקשה החכמת בצלאל, הא אף לבית הלל לקדשים בעיא טבילה, וכדכתב רש"י לקמן (עא:): ד"ה אינה צריכה נולכאורה לא קשיא מידי, דברש"י שם מבואר דהיינו בתר דהביאה כפרתה, והכא דבלאו הכי לא מתיא חובתה אלא ביום אחד, לא שייך לחייבה כל יום משום טבילת יום ארוך. (א.ק.)).

דף ל ע"א

(א) גמ', כגון שבאת בין השמשות. כתב בחדושי הרשב"א, דעדיפא מיניה מצי למימר, דבאה לפנינו בלילה, דבאותו לילה מטבילין אותה, שמא ביום שעבר נשלם שבוע דוכר, ואי הוה משני הכי לא הוה מצי לאקשווי דבסוף שבוע קמא ליטבלה כדמקשי בסמוך, כיון דאי באה בלילה לא מציא לטבול בסוף שבוע, דלא היה לה הפסק טהרה בתחילת היום, אלא דכיון דקתני שלש שבועין טהורין, משמע לגמ' דהיינו שלשה שבועין שלמים, ואילו באה בלילה לא חשיב דאיכא ג' שבועין שלמים. נומבואר בדברי הרשב"א, דבבין השמשות מהני הפסק טהרה ועיין חכמת אדם (כלל קיז סעיף עד) ונרחי ישראל (סימן מא).

(ב) גמ', טבילה בזמנה מצוה. פירש רש"י ביומא (ח). ד"ה טבילה, דכתב "וחטאו ביום השביעי וגו' ורחץ". ובשבת (קכא). ד"ה טבילה כתב, דילפינן מדכתיב "והיה לפנות ערב ירחץ במים". וברש"י בשבת (שם) העיר, דרש"י ביומא יליף מקרא אחרינא. וכבר הקשה כן בחדושי החתם סופר ועיין מה שהקשה עוד, ומה שתירץ. עוד כתב, דלענין טומאת ערב לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה, עיין שם.

(ג) תוס' ד"ה ושמע מינה, בתוה"ד, ומעשים בכל יום שאין לך אשה טובלת בזמן נדה ולא בזמן שומרת יום כנגד יום וכו'. עיין בב"ח ובית יוסף (י"ד סימן קצו) שדחו, דאף דטבילה בזמנה מצוה, בזמנינו דתקון רבנן דבעיא לשבת ז' נקיים לא חשיב הגיע זמן טבילתה עד דמניא ז' נקיים.

(ד) בא"ד, שם. עיין עוד תוס' שבת (יג): ד"ה בימי שכתבו בשם רבינו תם, דהיו נוהגים (בזמן חז"ל) לטבול ב' טבילות, אחת בסוף ז' ימי נדות אחת בסוף ימי לבון, ובספר התרומה (פ"ג) כתב, שנהגו כן, משום דטבילה בזמנה מצוה, אמנם בחדושי הרמב"ן והרשב"א (שם) כתבו, דהוא משום דלטהרות לא החמירו חומרא דר' זירא (דבעי ז' נקיים) וטבילה דסוף ימי נדות היתה לטהרות. ועיין שו"ת הריב"ש (סימן תכה).

(ה) בא"ד, שם. עיין טור (יור"ד סימן קצו) שהוכיח בשם הירושלמי, דטבילה בזמנה מצוה, ובעיא לטבול אף כשאין בעלה בעיר, מההיא דלעיל (טו): דאשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובה עליה, ומוכח דטבילה אף דלא היה בעיר. אמנם הב"ח (יור"ד סימן קצו) כתב, דאף אי לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה, בעיא לטבול, שמא יגיע בעלה וסומך עליה דודאי טבול, כל

איירי בהפילה אחר ח' שבועות, ואכתי לא חשיב הוכר עוברת, ובהאי ליכא לחזקה דרוב נשים ולד מעליא ילדן. ועיין אות הבאה.

(יד) גמ', כי קאמר רבי יהושע בן לוי כשהוחזקה עוברת. עיין מאירי לקמן (ל), שכתב דעד שיהא עוברת ניכר חוששת דאינו ולד (ולכאורה היינו עד ג' חדשים, עיין לעיל ח:). והביא, דיש מפרשים דמיום מ"ג אינה חוששת לנדה, דודאי נקלט הזרע ועברו עוד מ' יום, עיין שם, ולפי זה מיום מ"ג חשיב החזקה עוברת. ועיין עוד באות הקודמת.

דף כט ע"ב

(טו) גמ', אשה שיצתה מלאה ובאה ריקנית. וחיישינן לילדת זובב ולרואה אחר לידה. כתב בחדושי רמב"ן, דמייירי כשאומרת ראיתי שלא בשעת לידה ואיני יודעת כמה ראיתי, אבל אי לאו הכי לא חיישינן לה, דלא חיישינן לטועה אלא בגוונא דודאי ראתה ואין ידוע מתי, דאם לא כן, כל חרשת ושוטה תהא אסורה לעולם שמא ראתה. ועיין בחידושי הרשב"א שדחה, דשאני חרשת ושוטה דבחזקת טהרה נינהו, ואין להצריכן מספק טבילה, מה שאין כן הכא, דכיון דאית לה הרבה ספיקות, מטילין עליה אף חומרי דויבה ושומרת יום כנגד יום.

(טז) גמ', ועשרה שבועין אחד תמא ואחד טהור וכו'. כתב בחדושי הריטב"א, דכולא סוגיין מוכחא דלא חיישא אלא לדם לידה ודם נדה, אבל לדם זיבה לא חיישא, וטעמא, דכיון דעברו עליה ג' שבועות טהורין, לא משכחת לה דתראה זיבה, דאין זיבה אלא אחר ז' ימי נדה, וכתב דמכאן קושיא גדולה לדעת הרמב"ם (פ"ו מאיסורי ביאה ה"ו), דסבר דאזלינן בתר מנין הימים, ומשכחת לה זיבה אף בלא שתראה דם נידות. וצריך עיון. ועיין חכמת בצלאל שתירץ על פי דברי הרמב"ן (הבאו באות הקודמת) שכתב, דלא מספקינן לה דלמא ראתה, וכל שכן דאי אומרת לא ראיתי דנאמנת, ואיירי באומרת ראיתי קודם לידה ולא ידענא כמה, אבל לאחר לידה לא ראיתי, ולכך לא חיישינן לימי נדה, כיון דהלידה מפסקת (וליכא מנין דימי נדה וזיבה אלא בתר דראתה נדה לכל הפחות).

(יז) גמ', ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות דברי בית שמאי. הקשה הערוך לנר בשם הסדרני טהרה, הא בצרו להו טבילות דשבתות, דלבית שמאי אין טובלין בשבת כדאיתא בבניצה (יט). ותירץ הערוך לנר, דטעמא דבית שמאי דאין טובלין בשבת משום "מתקן", והך טעמא לא שייך הכא, כיון דאכתי אסורה לבעלה מספק. וכן הביא בשם הפני יהושע בבניצה (שם). וכעין זה כתב הרש"י, עיין שם. ובחכמת בצלאל תירץ, דאף בית שמאי דקאסרי טבילה בשבת, היינו דווקא ביכול לטבול מקמי שבת, אבל אם זמן טבילתו לא מטי אלא בשבת, מודו דשרי לטבול, דטבילה בזמנה מצוה. ועיין עוד בחדושי החתם סופר.

(יח) גמ', רבי שמעון היא דאמר אסור לעשות כן שמא תבא לידי ספק. היינו, דחיישינן שמא תראה אחר כך דם ונמצאת סותרת מנינה למפרע. הקשה בחדושי הריטב"א, דתיפוק ליה דפולטת שכבת זרע סותרת לכל הפחות יום אחד (כדאמרינן לקמן מא:), ואם היא משמשת בשביעי היינו צריכין לשמרה שלא תתהפך בתשמיש ושלא תרד מן המטה, דהוא חשש יותר קרוב. וכתב,

היכא דאפשר לה שמא יבוא לביתו פתאום ויבא עליה.

(ו) מתני', ליום ארבעים ואחד תשב לזכר ולנקבה ולנדה. פירש רש"י ד"ה ולנדה, דחיישא דלמא ליכא ולד. ועיין במאירי שכתב דעד שהוכר עוברת חיישא דעדן ליכא חזקת עובר. והביא דיש מפרשים (וכן הוא דעת הרשב"א בתורת הבית (בית ז' שער ו)), דיום ארבעים ואחד חוששת לנדה, שמא לא נקלט הזרע עד ג' ימים ואכתי לא עברו מ' יום, וכתב, דלשיטה זו, מיום מ"ג אינה חוששת לנדה. ועיין עוד לעיל (כט). אות יד.

דף ל ע"ב

(ז) גמ', וכן לענין נקבה שאם תראה יום ע"ד ותחזור ותראה יום פ"א. כתב בחדושי הריטב"א, דלא הוה צריך לכך (דשפיר איצטריך למיתני לנקבה דחוששת לפ' יום), אלא נקטה אגב אידך.

(ח) גמ', אמרו לו לרבי ישמעאל מעשה בקליאופטרא מלכת אלכסנדרוס וכו' אמר להם רבי ישמעאל מעשה בקלפטרא מלכת יוגית וכו'. כתב בחדושי הריטב"א, דכי מעיינת בהו בהנך תרי עובדי, משכחת דחד מיניהו שיקרא, וכל חד תלי שיקרא בההיא עובדא דלא אתיא כוותיה.

(ט) גמ', למה הולך דומה במעי אמו לפנקס וכו'. כתב הבן יהודע, דבא לרמזו אמנתיתין דאבות (פ"ג מט"ז) דהפנקס פתוח והיד רושמת וכו'.

(י) גמ', ידיו על שני צדעיו. ביאר הבן יהודע, דאתי לרמזי דהקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה (כדאיתא בקידושין מ:).

(יא) גמ', ונר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו. ביאר בחדושי החתם סופר, דנר דלוק על ראשו רומז לאור הנשמה דשופע עליו, ועדין אין הגוף חוצץ מפניה, ולהכי יכול להביט מסוף העולם ועד סופו, וכדמדמה לאדם ישן כאן וראה חלום באספמיא, דעל ידי שבטלו חושיו

צופה מה שבאספמיא, ומשום הכי נמי משיג את כל התורה, וכשיוצא לאור העולם מלאך סוטר על פניו ומשכחו וכו', והיינו דעל ידי הכנסת הנשמה לגוף נעשית חציצה בינו להשגה, ומשכח תלמודו.

(יב) גמ', ומלמדין לו כל התורה. ביאר העץ יוסף (על העין יעקב) על פי דברי האלשיך על התורה (עיין אלשיך ויקרא טו, ג) שביאר הבקשה ד"ותן חלקנו בתורתך", דכל אחד מישראל יש את חלקו בתורה, והיינו מה שמלמדים אותו במעי אמו.

(יג) גמ', שם. ביאר העיון יעקב, דיש לבאר על פי דברי הגמ' בסנהדרין (צא) דהקשו דאי איכא יצר הרע בעובר אם כן מבעט באמו ויוצא, דכיון שלומד תורה שהיא תבלין ליצר הרע, אינו מבעט, ואמנם כשהגיע זמנו לצאת משכח תלמודו ואית ליה יצר הרע, ומבעט ויוצא.

(יד) גמ', ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע. כתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות קצב), הצדיקים יחלצו בדעתם מנזקי החנף, כי אם ישבחנו לא ירום לבבו על ידי זאת, וכדאמרו אילו כל העולם וכו'. ועיין עוד ארחות צדיקים (שער כד). ובבן יהודע ביאר, דאף אם הוא צדיק עליו לחשוש שמא בגלגול קודם היה רשע. ועוד, דיש לו לחוש לעברות שאדם דש בעקיבו, כגון איסור גאווה וכעס דהם חמורים, ועוד יש לו לחוש לעבירות שאחרים עושים מחמתו, כגון שבידו למחות ואינו מוחה. ועיין באות הבאה.

(טו) גמ', ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה וכו' והוי יודע שהקב"ה טהור וכו'. ביאר בחדושי החתם סופר, דהכי קאמר, משום דהקדוש ברוך הוא טהור וכו', אף דכל העולם אומרים לו צדיק אתה, תהיה בעיניך כרשע, דאף דלפי ראיית בני אדם חשיב צדיק, מכל מקום אינו נחשב כלפי הקדוש ברוך הוא.

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דף היומי" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:30 - 9:30 בבית הכנסת 'שע"י קהילת אשכנז' רחוב חתם סופר 2 קרית ספר מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 052-7113060 shbrma@gmail.com

<http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124>